

Туберкулоза

Светска здравствена организација (СЗО) процењује да је 9,6 милиона људи оболело од туберкулозе у 2014. години у свету, од тога око милион деце, као и да је 1,5 милион људи умрло од ове болести. Само 6 милиона оболелих (63%) је пријављено СЗО, што говори да 37% нових случајева туберкулозе остаје недијагностиковано или непријављено, без података о квалитету лечења. Још већи јаз постоји у случају мултирезистентне туберкулозе (МДР ТБ). Од процењених 480.000 случајева, само око четвртина – 123.000 случајева је откривено и пријављено. Процењује се да је међу оболелима од туберкулозе 12% особа које живе са HIV-ом у свету.¹ У земљама ван Европске уније (ЕУ) и Европске економске области (ЕЕА) и даље се бележе високе стопе туберкулозе и МДР ТБ, док земље у ЕУ/ЕЕА региструју значајан број оболелих од туберкулозе међу угроженим групама становништва, као што су људи страног порекла и затвореници.

Према подацима Европског центра за контролу болести и СЗО² у 2014. години регистровано је укупно 329.270 случајева оболевања од туберкулозе у 51 земљи европског региона СЗО, што је за 16% мање него 2010. године и одговара стопи пријављивања (нотификационој стопи) од 37/100.000. И поред охрабрујућег тренда, стопа туберкулозе је у одређеним земљама³ два пута већа од просечне вредности за регион (59/100.000 у односу на 30/100.000) и око пет пута већа од стопе у земљама ЕУ (12/100.000). Током 2014. године претходно лечени случајеви су били заступљени са 12% у земљама ЕУ/ЕЕА и 30% у земљама ван ЕУ/ЕЕА. Плућна локализација болести је регистрована у 82% међу свим случајевима у региону, а у 60% случајева је била

¹ World Health Organization: Global tuberculosis report 2015. Geneva, Switzerland: WHO, 2015.

² European Center for Disease Control: Tuberculosis surveillance and monitoring in Europe 2016. Stockholm, Sweden: ECDC, 2016.

³ Јерменија, Азербејџан, Бугарска, Естонија, Грузија, Казахстан, Киргистан, Латвија, Литванија, Молдавија, Румунија, Русија, Таџикистан, Турска, Туркменистан, Украјина и Узбекистан.

бактериолошки потврђена (54% културом и 5% само микроскопијом). Бактериолошка потврђеност је значајно нижа у земљама ван ЕУ/ЕЕА (50%) у односу на земље ЕУ/ЕЕА (78%). У 2014. години пријављено је 33.009 случајева МДР ТБ у земљама Европског региона СЗО, што је 45% од процењеног броја случајева. У земљама ЕУ/ЕЕА, стопа откривања случајева МДР ТБ је била 77% у односу на 45% у земљама које нису чланице ЕУ. Забележен је раст преваленције МДР ТБ у региону (18%) у односу на 2013. годину (17%), као и раст стопе МДР ТБ са 3/100.000 на 4/100.000 становника. У 2014. години откривено је 16.708 особа оболелих од туберкулозе са HIV позитивним статусом (8% од укупног броја тестираних особа), што је пораст у односу на 2013. годину, на шта су велики утицај имали нагли пораст ТБ/HIV ко-инфекције у земљама источне Европе, посебно Русије, и централне Азије. Укупна пропорција оболелих од ТБ са познатим HIV статусом је 89%.

Од укупног броја случајева 7% је пријављено међу затвореницима. Укупна стопа туберкулозе у затворима је 1055/100.000, односно око 24 пута је већа него у општој популацији.

Стопа успеха лечења свих оболелих од туберкулозе који су започели лечење у 2013. години је била 76%, док је стопа успеха лечења оболелих од МДР ТБ укључених у лечење 2012. године била 49%.

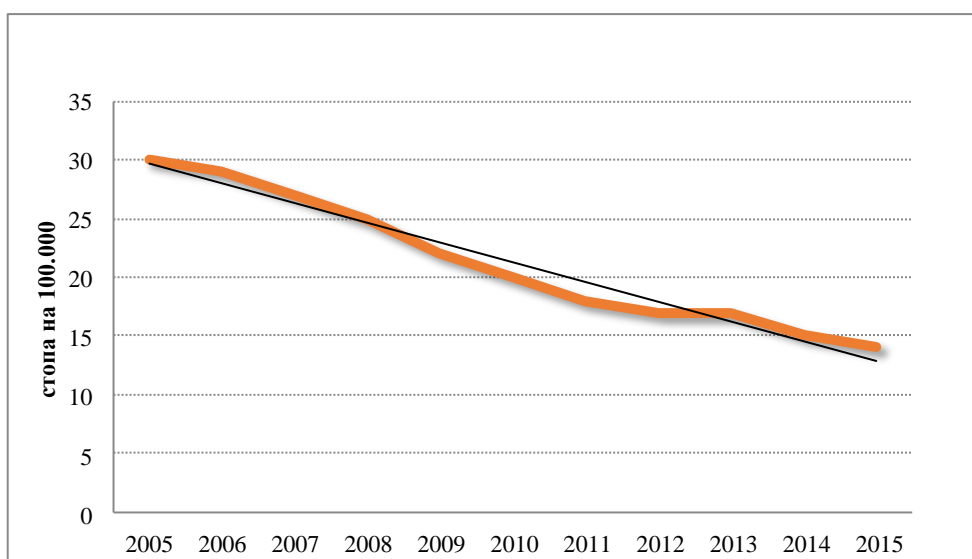
Нотификациона стопа туберкулозе у Републици Србији током последњих десет година бележи пад (графикон 1), захваљујући програмској здравственој заштити заснованој на Стратегији за заустављање туберкулозе „СТОП ТБ Стратегији“ СЗО, као и бесповратној програмској помоћи Глобалног фонда за борбу против AIDS-а, туберкулозе и маларије реализованој кроз пројекат „Контрола туберкулозе у Србији“ Министарства здравља у периоду од 2005. до 2015. године.

Подаци о оболелима од туберкулозе у Републици Србији прикупљају се на два начина:

- путем обрасца број 1 (којим се прикупљају подаци о свим заразним болестима)
- путем допунског обрасца ДИ 07/9 (пријава-одјава туберкулозе и резистенције на *M. tuberculosis*), у складу са смерницама СЗО.

Према пријавама достављеним на обрацу број 1, пријављено је 962 случаја оболевања од свих облика туберкулозе, који подлежу обавезном пријављивању, што чини нотификациону стопу од 13,52/100.000 на 100.000 становника.

Графикон 1. Нотификациона стопа туберкулозе, Република Србија, 2005–2015.

Међу пријављеним случајевима оболевања, као и претходних година, доминира пулмонална локализација болести (93,3%) (табела 1).

Табела 1. Број оболелих и нотификациона стопа туберкулозе према локализацији у Републици Србији од 2011. до 2015. године

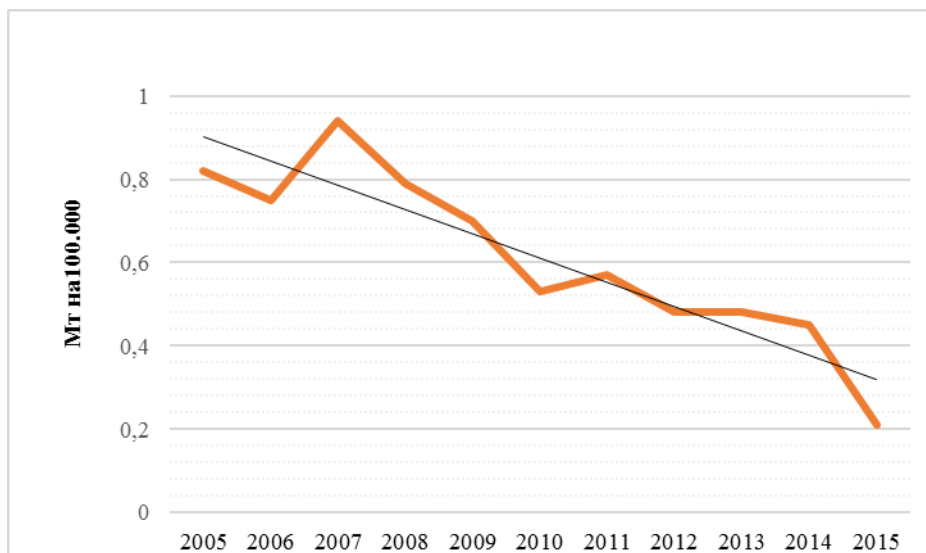
Болест		2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
<i>Tuberculosis</i>	Оболели	1289	1120	1037	1002	898

<i>pulmonalis</i>	Нотиф. стопа /100.000	17,67	15,58	14,4	13,9	12,62
<i>Tuberculosis</i>	Оболели	99	86	87	81	64
<i>extrapulmonalis</i>	Нотиф. стопа /100.000	1,35	1,19	1,20	1,13	0,9
УКУПНО	Оболели	1388	1206	1124	1083	962
	Нотиф. стопа /100.000	19,03	16,78	15,61	15,11	13,52

На територији централне Србије пријављено је 780 случајева туберкулозе, што је четвороструко више него у Војводини, где су регистрована 182 случаја. Значајна разлика се запажа и у нотификационим стопама (15,05/100.000 у централној Србији према 9,42/100.000 у Војводини). Највећи број оболелих је регистрован у Београду (237) где је стопа приближна стопи у Републици Србији (14,28/100.000). Највише нотификационе стопе су регистроване у Колубарском (29,81/100.000), Мачванском (29,10/100.000) и Рашком кругу (28,05/100.000), док је најнижа стопа регистрована у Севернобанатском округу (4,06/100.000) (табела 2).

Пријављено је 15 смртних исхода од туберкулозе, 13 мушкараца и 2 жене, што је двоструко мање у односу на претходну годину, када су 32 особе умрле од ове болести (стопа морталитета од 0,21 на 100.000 према 0,45/100.000), а чак четвороструко мање у односу на морталитет регистрован 2005. године (графикон 2). Највећи број смртних исхода регистрован је у узрасној групи 60 и више година (9 случајева, са специфичном стопом морталитета 0,5/100.000).

Графикон 2. Стопа морталитета од туберкулозе, Република Србија, 2005–2015.

Највиша узрасно-специфична нотификациона стопа туберкулозе у 2015. години у Републици Србији регистрована је у узрасној групи 60 и више година (21,31/100.000), а затим у групи 40–49 година (15,09/100.000) (табела 2).

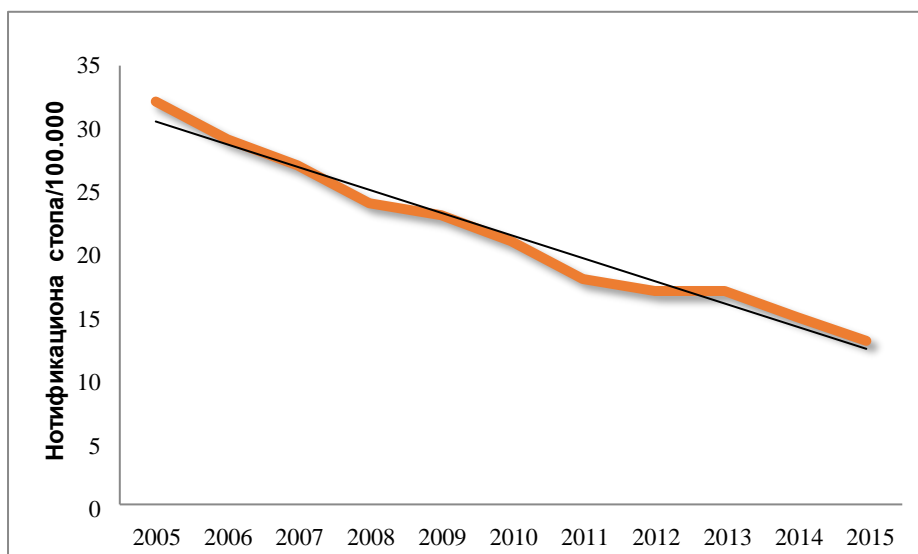
Табела 2. Број оболелих и узрасно-специфичне нотификационе стопе туберкулозе према узрасним групама, Република Србија, 2015. година

Узрасне групе		0–4	5–9	10–14	15–19	20–29	30–39	40–49	50–59	60 >
<i>Tuberculosis</i>	Оболели	5	1	8	22	91	127	144	185	379
	Нотиф. стопа /100.000	1,52	0,28	2,30	5,47	9,89	12,82	15,09	14,14	21,31

Дистрибуција оболелих од туберкулозе према полу показује да је број оболелих мушкараца за 40% виши у односу на број оболелих жена (568:394 = 1,4:1).

Према подацима добијеним из електронске базе података о оболелима од туберкулозе у Републици Србији, према обрацу ДИ 07/9, у току 2015. године је регистровано 889 оболелих особа, што чини стопу пријављивања (нотификациону стопу) туберкулозе од 12,67/100.000 становника.

Графикон 3. Кретање нотификационе стопе туберкулозе према обрацу ДИ 07/9 на територији Републике Србије у периоду 2005–2015. године

Од укупног броја оболелих од туберкулозе у Србији, 800 (90%) су чинили новооболели, а 10% раније лечени. Плућну локализацију болести (ПТБ) је имало 87% оболелих, од којих је 79% било културом потврђено, док су код 54% оболелих бацили туберкулозе нађени директном микроскопијом спутума. Од ванплућних локализација, најчешће се јављају плеура (41%) и екстраторакалне лимфне жлезде (32%). Учесталост туберкулозе екстраторакалних лимфних жлезда је за 12% већа у односу на прошлу годину.

Најнижа стопа оболевања је пријављена у Севернобанатском округу (3/100.000), док је највиша забележена у: Мачванском округу – подокруг Лозница (33/100.000), Рашком округу – подокруг Нови Пазар (32/100.000), подокруг Шабац (23/100.000) и Златиборском округу (19/100.000). Однос оболелих особа мушког пола према женама је у порасту за 10% у односу на прошлу годину и износи 1,5:1. Од придружених болести, као и у претходним годинама, најчешће су евидентирани дијабетес (9%) и алкохолизам (4%). Када се посматрају сви оболели, највиша узрасно специфична нотификациона стопа туберкулозе је регистрована у добној групи од 65 и више година (24/100.000) као

и ранијих година. Обухват прегледима особа које су биле у контакту са оболелим од туберкулозе је за 7% нижи у односу на прошлу годину и износи 82%. Међу контакима оболелих од туберкулозе откривена је 21 оболела особа.

Успешност лечења у последње четири године показује тренд опадања.

Табела 2. Кретање показатеља утицаја и исхода спроведеног Програма контроле туберкулозе у Републици Србији у периоду од 2010. до 2015. године

<i>Показатељ</i>	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Нотификациона стопа свих облика туберкулозе (на 100.000 становника)	21	19	17	17	15	13
Стопа успеха лечења свих пријављених случајева туберкулозе (%)	86	85	82	79	78	
Стопа успеха лечења лабораторијски потврђених случајева мултирезистентне туберкулозе (%)	71	76	57	77		

Исходи лечења за све оболеле од туберкулозе пријављене у 2014. години показују да је успешно лечено 836 од укупно 1071 регистрованих, што чини стопу од 78% успешног лечења.

Табела 3. Исходи лечења за оболеле од туберкулозе регистроване у току 2014. године у Р. Србији

<i>Категорија исхода лечења</i>	<i>Број особа</i>	<i>Процент (%)</i>
Излечени	561	52
Завршено лечење	275	26
Прекинуто лечење	51	5
Неуспешно лечено	11	1
Умрли од туберкулозе	28	2
Умрли од других болести	82	8
Одсељени	62	6
Исход лечења непознат	1	0

УКУПНО	1071	100
---------------	-------------	------------

Запажа се смањење броја умрлих од туберкулозе у односу на претходну годину за 35%, али и значајно повећање броја умрлих од других болести за време лечења туберкулозе за 27%. Међу онима који су умрли од других болести, 66% је особа старијих од 65 година, 20% је оболелих од малигних болести и 10% оболелих од дијабетеса.

У 2015. години регистрована је једна особа оболела од туберкулозе међу тражиоцима азила.

У току 2015. године, пријављено је 6 особа оболелих од мултирезистентне туберкулозе (МДР ТВ), што је двоструко мање него 2014. године. Обухват тестирањем резистенције узрочника на антитуберкулотске лекове прве линије је износио 75% у 2015. години, што је за 20% ниже у односу на претходну годину. Стопа успеха лечења за оболеле од МДР ТВ укључене у лечење током 2013. године је била 77%, што је значајно више у односу на претходну годину (57%).

Број регистрованих особа оболелих од туберкулозе у заводима за извршење кривичних санкција у 2015. години износио је 15, са стопом од 70/100.000, што је значајно мање него у претходних неколико година.

Када је у питању популација која живи са HIV-ом, у 2015. години је пријављено 6 особа оболелих од туберкулозе, од којих су 5 новооболелих и 1 рецидив, што је мање него 2014. године када је било регистровано 8 особа, а посебно у односу на 2013. годину када је регистровано 20 особа. Четири оболела лица су имала дијагностиковану плућну туберкулозу, а два ванплућну форму болести. Број оболелих од туберкулозе током 2015. тестираних на HIV је износио 10%, што је мања вредност у односу на претходну годину када је тестирано 13% оболелих.

ЗАКЉУЧЦИ

Тренд пада обољевања и умирања од туберкулозе у Републици Србији се одржава и током 2015. године. Разлике између броја оболелих који су пријављени према обр. бр. 1 и обр. бр. Д07/9 се јављају јер се према обрацу Д07/9 пријављују само потврђени случајеви туберкулозе. Присутан је велики број оболелих који прекидају лечење, што указује на смањену доступност здравствене службе за оболеле који потичу из удаљених села, присуство све већег броја оболелих из ризичних групација становништва и са придруженим обољењима, немогућност остваривања права на здравствену заштиту, на продужену економску кризу и сиромаштво што има утицај на доступност здравствене заштите, али и на квалитет пружања услуга од стране здравствене службе.

ПРЕДЛОГ МЕРА

- Унапређење епидемиолошког надзора над оболелима и умрлима од туберкулозе као и над оболелима од туберкулозе инфицираним HIV-ом у складу са дефиницијом случаја;
- Редовно, тачно и комплетно пријављивање случајева оболевања и умирања, на унапређеним обрасцима и успостављање јединственог централног електронског регистра у ИЈЗС у складу са Законом;
- Редовно извештавање по нивоима и сарадња са међународним организацијама;
- Активно трагање за оболелима од туберкулозе међу популацијама под повећаним ризиком;
- Континуирана едукација и супервизија у области надзора, превенције, дијагностике, лечења и праћења случајева туберкулозе.

Извештај припремила:

Др Маја Стошић, мастер јавног здравља и здравственог менаџмента

Координатор за програм туберкулозе

Одељење на ХИВ инфекцију, хепатитисе, ППИ и туберкулозу